

Menóra és örökmécses

Lajta Béla, Steindl Imre és Jungfer Gyula alkotásai

Az Iparművészeti Múzeumban a *Szagrális Művészetek Hete* alkalmából 2011. szeptember 15-én nyílt meg „Legyen világosság” címmel az a kamarakiállítás, amelyen Lajta Béla 1908-as, frissen restaurált menórája mellett a budapesti Starowicz-Gyenes gyűjteményből egy VI. századi, konstantinápolyi bronz lámpatartót mécsessel, egy XIII. századi limoges-i bronz és zománc gyertyatartópárt és egy XV. századi flandriai réz gyertyatartót, az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből egy ezüst gyertyatartópárt (Lukas Neusser, Augsburg, 1630–1635), valamint egy Steindl Imre tervezte, Jungfer Gyula kivitelezte aranyozott örökmécsesét állítottak ki.

A megnyitón *Takács Imre* főigazgató bevezetője után *Schöner Alfréd* főrabbi, az ORZSe rektora és *Jelenits István* piarista tanár mondott beszédet. Utánuk egy-egy énekszám hangzott el: *Fekete László* főkántor egy máramarosi gyűjtésből a 27. zsoltár szavait énekelte héberül, *Kéringér László* énekművész pedig a Dominus illuminatio mea introitust, ugyanazon 26. zsoltár szavaival.

Mózes Isten parancsára hétkarú lámpatartót készített a hegyen látott mintájára: „Csinálj gyertyatartót is tiszta aranyból; vert aranyból készüljön a gyertyatartó. Annak szára, ága, csészéi, gombjai és virágai ugyanabból legyenek. ... Hat ág jöjjön ki oldalaiából: három gyertyatartó-ág az egyik oldalból, és három gyertyatartó-ág a másik oldalból.” (Ex 25,31–32) A jeruzsálemi Templomot fölépítő Salamon király a szentélyben tíz mécsstartót helyezett el. A babiloni fogság után ismét hétágú gyertyatartót állítottak a Templom szentélyébe, melyet a szentély kirablása után Makkabeus Júdás újra elkészíttetett. Az utolsó jeruzsálemi menóra Heródes korának alkotása; Josephus Flavius szerint 1,3 m magas és 100 mina (43,6 kg) súlyú, színarany tárgy volt (Zsidók tört. III, 6, 7). Ezt 70-ben a zsidó felkelést leverő Titus Rómába hurcolta. A várost 455-ben kifosztó vandáloktól a VI. században a bizánciak szerezték meg, ám ezután végképp nyoma veszett. Talán visszavitték Jeruzsálembe, ahol 614-ben a várost meghódító perzsáknak válhatott zsákmányává.

A menóra a frigysátor, majd pedig a jeruzsálemi Templom felszerelési tárgya volt: ki nem alvó fénye Isten jelenlétét jelezte. A zsidóság vallási és nemzeti jelképe lett. A lámpás és a fény a bibliai szövegekben gyakran az Örökkévaló attribútuma és szinonimája: „Te vagy az én szövétnekem, Uram” (2Rg 22,29). A zsidó művészetben falképeken, síremlékeken, pecséteken az ókor óta szívesen ábrázolták.

A XX. századi magyar építészet úttörő mestere, Lajta Béla (1873–1920) budapesti tanulmányai után Rómában és Berlinben dolgozott. 1899-es hazatérése után az Iparművészeti Múzeum palotáját is tervező Lechner Ödönnek lett munkatársa és követője. A hamarosan kialakuló egyéni stílusának sajátos ízt ad, hogy a nagyvonalú építészeti szerkezetekhez és formákhoz a magyar népművészeti mintakincs alapján fejlesztett ki mértéktartó ornamentikát. Ehhez saját maga is gyűjtött hiteles népművészeti alkotásokat. Művészete a szecessziót követő ízlés, az art deco világát képviseli.

A budapesti Salgótarjáni úti zsidó temető ravatalozójának megtervezésére pályafutásának fordulópontja után, 1908-ban kapott megbízást. Az elemi geometriai formákból komponált, kocka alakú monumentális épülettömböt félgömb idomú kupolával fedte le. Az épület díszítésében a főszerepet a kupola festése és egy csillogó felületű, nagy méretű menóra játszotta, amely a homályos csarnokban a világítást is biztosította. A zsidó vallási és kulturális hagyatékként, egyúttal a magyar építészeti örökség részét képező épület ma sérült, hiányos állapotban van, kupoláját és díszeit elveszítette, egykori minőségét, nemes megjelenését csak régi fényképek és egy szerencsésen megmenekült tartozéka, a menóra sejtetik. Az eredeti helyéről eltűnt, de a közelmúltban roncsolt állapotban előkerült menórát Ernst Wastlnak, az Ernst Galéria tulajdonosának ajánlották fel megvételre. Az új tulajdonosa által felújított tárgy nemcsak Lajta Béla művészetének jelentős emléke, hanem a Sínai hegyen történt szövetségkötést és a jeruzsálemi Templom szentély berendezését is felidézi.

A menóra képét a keresztény művészet is átvette elsősorban mint az ószövetségi kultuszt idéző motívumot, de saját értelmezéssel ellátva a középkori liturgikus környezetben valóságos tárgyként is helyet talált neki. A keresztény szentélyben égő mécses szokásának kialakulása nem független az ószövetségi hagyománytól, a jeruzsálemi Templom hétágú gyertyatartójának formájától és jelentésétől. A hétkarú gyertyatartó is előfordult a középkori templomok liturgikus felszerelésében. XI. századi emléke maradt fenn az esseni Münsterben, két évszázaddal későbbről a milánói székesegyházban. Keleten —mindenekelőtt az orosz ortodox egyház területén— ma is jól ismert ez a forma.

A keresztény örökmécses azonban hagyományosan három láncon függő lámpás. Bizánci templomokban a Szűz Mária-ikon előtt ég örökmécses, de hasonló formájú mécsesek világítanak az ikonosztáz több pontján is szertartás alatt. A katolikus templomokban a tabernákulum előtt az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztust jelzi; csak a nagyhét utolsó három napjára szokták eloltani. A templomban égő láng arra az evangéliumi kijelentésre is utal, amellyel Jézus a „világ világosságának” mondta magát (J 8,12). Az örökmécses nyugaton már a XIII. században feltűnik, de használata csak 1614-ben vált kötelezővé. A Steindl Imre tervezte, Jungfer Gyula kivitelezte aranyozott vörösréz örökmécses 1896-ban készült.

A kiállítás meghívója és feliratai nyomán.